

Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Basınına Yönelik Önemli Bir Dava: Akşam Gazetesi Davası

Serkan TUNA

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

E-Mail: serkan.tuna@istanbul.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7514-7328

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 10.05.2020 Kabul Tarihi / Accepted: 30.11.2020

ÖZ

TUNA, Serkan, **Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Basınına Yönelik Önemli Bir Dava: Akşam Gazetesi Davası**, CTAD, Yıl 17, Sayı 33 (Bahar 2021), s. 347-375.

Millî Mücadele'yi desteklemesinin yanı sıra Cumhuriyet modernleşmesinin de yanında bir tavır alması sebebiyle Türk basınında önemli bir yeri bulunan Akşam gazetesi, 1927 yılında, kamuoyunun da büyük bir ilgi gösterdiği üç davaya konu olmuştu. Bu davalar sırasıyla, genç bir kızın intiharına yönelik yazının müstehcen bulunması, yayımlanan bir karikatürün Türk kadınılığına hakaret olarak algılanması ve mahkemedeki savunma sırasında savcılık makamının itibarının zedelenmesi iddiaları üzerine açılmıştı. Davalar zaman içerisinde tek bir dava olarak birleştirilmiş ve bu süreçte gazetenin kurucuları Necmeddin Sadık, Ali Naci, Kâzım Şinasi ile sorumlu müdür Seniğ Muammer ve karikatürist Râtib Tahir Beyler yargılanmışlardı. Savcılık iddianamesinde, gericilik de dâhil olmak üzere sanıklar aleyhine sert ifadeler kullanılmış ve dava sırasında Râtib Tahir Bey dışındaki gazeteciler tutuklanmıştı. İddialara karşılık basın özgürlüğü temasını da içeren kapsamlı bir savunma yapılmasına karşın, sanıklar intihar olayından beraat etmekle

birlikte karikatür ve savcılığa hakaret konularından suçlu bulunarak para ve hapis cezalarına çarptırılmışlardı. Gazeteciler kararın ardından kefaletle serbest bırakılırken mahkemenin kararı kısa bir süre sonra bozulmuş ve yeniden görülen dava sonucunda sanıkların cezaları tecil edilmişti. Bu çalışmada, Akşam gazetesi davası tarihsel araştırma yöntemi çerçevesinde incelenmiştir. Bu bağlamda davanın seyri kamuoyundaki yansımalarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında, dönemin basını karşılaştırmalı bir şekilde irdelenmiş ve gerekli ikinci el kaynaklara başvurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akşam Gazetesi, İntihar, Karikatür, Türk Kadını, Necmeddin Sadık.

ABSTRACT

TUNA, Serkan, **An Important Case towards Turkish Press in the Early Republican Period: The Newspaper Akşam Case, CTAD, Year 17, Issue 33 (Spring 2021), pp. 347-375.**

Akşam Newspaper that has an important place in the Turkish press due to its stance on the Republican modernization along with its support to National Struggle was the subject of three cases that attracted great attention of the public in 1927. These cases were respectively opened due to considering a young girl's suicide as obscene, perceiving a published caricature as an insult to the Turkish women and damaging the reputation of the prosecution office during a defense in the court. The cases were joined as Akşam newspaper case in time and the founders of the newspaper Necmeddin Sadık, Ali Naci, Kazım Şinasi along with the managing director Senih Muammer and the caricaturist Ratib Tahir were put on trial. Severe statements including reactionarism against the defendants were made in the bill of indictment of the prosecution, and the journalists other than Ratip Tahir were arrested during the case. The defendants were acquitted of the suicide case but found guilty due to the caricature and the insult to the prosecution and got fined and were sentenced to prison despite a comprehensive defense including the theme of the freedom of press against the allegations. The journalists were released on bail following the decision but the court reversed the judgment after a short while and deferred the punishments of the defendants as a result of the trials heard again. In this study, the case of Akşam newspaper has been examined within the framework of historical research method. In this regard, the course of the case has been evaluated along with its reflections on the public opinion. The press of the era has been studied by comparing and the required second hand sources have been accessed within this study.

Keywords: Akşam newspaper, Suicide, Caricature, Turkish women, Necmeddin Sadık.

Giriş

20 Eylül 1918 tarihinde yayın hayatına başlayan Akşam gazetesi, Millî Mücadele döneminde Anadolu hareketine destek vermiş ve Cumhuriyet inkılaplarının da yanında bir tavır sergilemişti.¹ Bu yönleriyle Türk basınında önemli bir konumu ve kamuoyu nezdinde de saygınlığı bulunan gazete 1927 yılında, önce bir intihar olayı üzerinden “*müstehcen yayım*” yapma ardından da yayımladığı bir karikatür nedeniyle Türk kadınlığına hakaret etme suçlamalarıyla açılan iki davayla karşı karşıya kalmıştı. Bu iki suçlamaya, mahkeme sırasında savcılık makamına söz ve yazıyla hakaret etme iddiasının eklenmesiyle yeni bir dava daha açılmıştı. Açılan davalarda, gazetenin kurucuları Necmeddin Sadık [Sadak],² Ali Naci [Karacan],³ Kâzım Şinasi [Dersan],⁴ sorumlu müdür Senih

¹ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası, 1971, s. 225-226; Fuat Süreyya Oral, *Cumhuriyet Basın Tarihi 1923-1973*, Ankara, t.y., s. 75-76; Orhan Koloğlu, “Akşam”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 1993, s. 167; Nurhan Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 15-62.

² 1890 yılında Isparta’da doğan Necmeddin Sadık Sadak, yükseköğrenimini Fransa’da Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde tamamladı. 1916’da İstanbul Darülfünunu İçtimaiyat Müderris Muavinliğine ve Ziya Gökalp’ten boşalan İçtimaiyat Profesörlüğüne getirildi. Basın dünyasında da önemli bir rol üstlenen Necmeddin Sadık, İkdam ve Vakit gazetelerinde çalıştıktan sonra 1953 yılındaki vefatına kadar görev alacağı Akşam gazetesine kurucu ortak ve başyazar olarak geçti. 1927 yılında Sivas milletvekili seçilerek başladığı parlamenterliği 1950 yılına kadar devam etti. bk. Ayşegül Şentürk, *Necmettin Sadık Sadak Gazeteci ve Siyasi Kimliği (1890-1953)*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2011, s. 5-23; TBMM *Albümü-1920-2010*, Cilt 1-1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No 1, 2. Basım, Ankara, 2010, s. 501.

³ Ali Naci Karacan, 1896 yılında İstanbul’da doğdu. Basın yaşamına Tasvir-i Efkâr Gazetesi’nde başladıktan sonra İkdam ve Vakit gazetelerinde çalıştı. Akşam Gazetesi’nin kurucuları arasında yer aldı. Daha sonra çeşitli gazetelerde görev yaptı ve 1950 yılında Milliyet Gazetesi’ni kurdu. bk. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, Cilt 5, Dergâh Yayınları, 1982, s. 160; *Ali Naci Karacan Hayatı ve Başyazıları*, Milliyet Yayınları 4, t.y., s. 5-10; *AnaBritannica*, Cilt 12, 2004, s. 581.

⁴ 1888 yılında Girit’te doğan Kâzım Şinasi Dersan, Paris Sorbon Üniversitesi Sosyal İlimler Akademisi’ni bitirdi. Akşam gazetecinin kurucuları arasında yer aldı ve gazetenin idari işlerini yürüttü. bk. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, Cilt 2, Dergâh Yayınları, 1977, s. 253.

Muammer ve karikatürist Râtib Tahir [Burak]⁵ Beyler yargılanmışlardı. Zaman içerisinde bu üç dava birleştirilerek tek bir dava halinde görülmüş ve iddianamede, gericilik yapıp Türk İnkılabı'nın ruhunu zedelemek bağlamında Türk kadınlığına hakaret teması ön plana çıkarılmıştı. İnkılabı sahiplenen bir gazetenin bu suçlamalarla karşılaşması kamuoyu üzerinde de önemli bir etki yapmış ve dava giderek artan bir ilgiyle izlenmişti.

Bu çalışmada, 1927 yılındaki Akşam gazetesi davası tarihsel araştırma yöntemi kapsamında incelenmiştir. Bu çerçevede davaya etki eden dönemin basın mevzuatı ve siyasi atmosferi de dikkate alınarak yargılamanın başlangıcından sonuçlanmasına değin tüm aşamaları ortaya konulmuş ve davanın kamuoyundaki yansımaları verilmiştir. Çalışma kapsamında, başta yargılamanın muhatabı olan Akşam gazetesi olmak üzere dönemin önde gelen basın organları karşılaştırmalı bir şekilde irdelenmiş ve konuyu destekleyici ikinci el kaynaklar değerlendirilmiştir.

Basın Mevzuatı ve Siyasi Gelişmeler Işığında Dönemin Atmosferi

Bir ülkede basın, kamuoyu üzerinde etkili bir araç olmasının yanı sıra düşüncelerin ifade edilmesi adına da büyük bir öneme sahiptir. Basının bu işlevleri onu, bir baskı unsuru ve adeta dördüncü bir güç olarak demokrasilerin hem önemli hem de zorunlu bir parçası haline getirirken, bu işlevlerin hayata geçmesinde basın özgürlüğü kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Basın özgürlüğü ülke yönetimlerinin demokratik niteliğiyle yakından ilgili olmakla birlikte⁶ demokratik rejimlerde de siyasi ve toplumsal nedenlerle yasal olarak çeşitli kısıtlamalara gidilebilmektedir.⁷ Bu bağlamda Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

⁵ 1904 yılında İstanbul'da doğan Râtib Tahir Burak, Yüksek Deniz Ticaret Okulu'nu bitirdi ve Paris'te resim eğitimi aldı. Devlete bağlı bazı kuruluşlarda görev yaptı, çeşitli gazetelerde yazar ve karikatürist olarak çalıştı. bk *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, Cilt 2, Sayı 21, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, t.y., s. 1171.

⁶ Basın özgürlüğü açısından tek parti rejimlerinde çeşitli sıkıntıların yaşandığı bilinmektedir. Ancak Türkiye'deki tek parti sistemi, totaliter bir anlayışa dayanmayıp katı bir ideolojik dayatma yerine pragmatizmi öne çıkarmıştı. Bu açıdan, Türkiye'de tek parti döneminde yaşanan basın üzerindeki kısıtlamaları totaliter tek parti rejimlerindeki süreklilik taşıyan kısıtlamalardan ayırmak gereklidir. Tek parti sistemleri ve Türkiye karşılaştırması hakkında bk. Maurice Duverger, *Siyasi Partiler*, Çev. Ergun Özbudun, , Bilgi Yayınevi, 3. Basım, Ankara, 1986, s. 335-364; Ergun Özbudun, *Siyasal Partiler*, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları No 409, 2. Basım, Ankara, 1977, s. 111-128; Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 9. Basım, Ankara, 1997, s. 177-181; Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, 8. Basım, Ankara, 2000, s. 275-280; Zafer Toprak, "Türkiye'de 'Sol Faşizm' Ya da Otoriter Modernizm 1923-1946", *Toplum ve Bilim*, Sayı 100, Bahar 2004, s. 84-99; Murat Turan, *CHP Yönetiminin Dünya Partileriyle İlişkileri –Yaklaşım, Yöntem ve Tercihler- (1923-1950)*, Libra Kitap, İstanbul, 2017, s. 97-110.

⁷ Çetin Özek, *Türk Basın Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 1978, s. 3-6, 32-33; Tark Zafer Tunaya, *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 4. Basım, İstanbul, 1980, s. 322-323; Nevin Ünal Özkorkut, "Basın Özgürlüğü ve

uzanan süreçte basın dünyası ve mevzuatı konusunda önemli gelişmeler yaşanırken,⁸ 1909 yılında kabul edilen Matbuat Kanunu Cumhuriyet tarafından miras olarak devralınıp 1931 yılına kadar uygulanması ve bu açıdan Akşam gazetesi davasına da etki etmesi açısından ayrı bir öneme sahipti. 37 maddeden oluşan bu kanunda, basına özgürlük tanınmanın dışında zararlı görülen yayınları engelleme amacı da söz konusuydu. Kanunda, doğrudan sansüre yönelik bir düzenleme olmamakla birlikte vatandaşları suç işlemeye yönelten yazıların yanı sıra ahlak kurallarına aykırı resim ve yazı yayını yasaklanmış ve gerekli hallerde hükûmetin gazetelerin yayını durdurabileceği ifade edilmişti.⁹

Cumhuriyet Dönemi'nde, başlangıçta atılan iki adımla basın özgürlüğü açısından belirgin bir ivme sağlanmıştı. Bu kapsamda 1919 yılından beri uygulanan sansür¹⁰ 25 Ekim 1923 tarihinde yayımlanan bir kararla kaldırılmış,¹¹ 20 Nisan 1924'te kabul edilen Anayasa'nın 77. maddesinde de, basının kanun çerçevesinde serbest bulunduğu ve yayımından önce denetim ve yoklamaya bağlı olamayacağı belirtilmişti.¹² Ancak bu olumlu adımlar, Türk İnkılabı'nın gerçekleştiği bir dönemde ortaya çıkan çeşitli olayların etkisiyle kısa zamanda tersine dönmüş ve böylece basının kısıtlanmasını da içerecek şekilde bazı otoriter kararlar alınmıştı. Bu bağlamda Cumhuriyet'in ilanına yönelik İstanbul basınında çıkan kimi eleştiriler ciddi bir hoşnutsuzluğa neden olmuş,¹³

Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 3, 2002, s. 65-71; Fahrettin Korkmaz, *Tarihsel Süreçte Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No 951, Ankara, 2005, s. 10-11; Mehmet Beşir Acabey, "Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı", *E-Journal of Yasar University*, Cilt 8, Özel Sayı (Armağan), Ekim 2013, s. 5.

⁸ Bu gelişmeler için bk., Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınlarından 2, 1943, s. 3-201; Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 69-93; Mustafa Yılmaz-Yasemin Doğaner, *Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923-1973)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s. 1-6.

⁹ İskit, *age.*, s. 157-158; Nurşen Mazıcı, "1930'a kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt V, Sayı 18, 1996, s. 137. Kanunun tamamı için bk., *Düstur*, İkinci Tertip, Cilt 1, 10 Temmuz 1324-29 Teşrin-i evvel 1325, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet, 1329, s. 395-403.

¹⁰ Ender Korkmaz, "Mondros Mütarekesi Döneminde Sansür", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Yıl 10, Sayı 19-20, 2011, s. 40-50; Mustafa Özbey-Hülya Baykal-Tan Baykal, *Basın Yönetiminde Sansür-Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara, 2016, s. 147-201.

¹¹ *Resmî Ceride*, Sene 1, No 37, 25 Teşrin-i evvel 1339, s. 2.

¹² Suna Kili-A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri-Senedi İttifaktan Günümüze*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1985, s. 126.

¹³ Yücel Özkaya, "Türk Basınında Cumhuriyetin İlanının Öncesi ve Sonrası", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt III, Sayı 11, 1993, s. 300-310; Tülay Alim Baran, "İstanbul Basınında Cumhuriyetin İlanına Tepkiler ve Yorumlar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 44, Temmuz 1999, s. 627-643.

Halifeliğin kaldırılması sırasındaki yayın politikası nedeniyle de Tanin, İkdam ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinin sahip ve sorumlu müdürleri İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmışlardı.¹⁴ Bu davadan bir ay kadar sonra 5 Şubat 1924 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, aralarında bu mahkemede yargılanan gazetecilerin de katıldığı ziyafette önemli bir konuşma yapmıştı. Bu konuşmasında Türkiye basınının, milletin gerçek iradesinin ortaya çıktığı yer olan Cumhuriyet'in etrafında “*çelikten bir kale*” oluşturacağını söylemişti. Bunun bir fikir ve zihniyet kalesi olacağını kaydederken, basın erkânından bunu talep etmenin Cumhuriyet'in hakkı olduğunu, milletin birlik ve dayanışma içerisinde bulunmasının gerekliliğini, herkesin mutluluğunun buna bağlı olduğunu ve mücadelenin bitmediğini dile getirmişti. Bu gerçeği millete gereğince ulaştırmak açısından da basının görevi oldukça önemliydi.¹⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözleri, iktidarın, Cumhuriyet'e ve dolayısıyla Türk İnkılabı'na yönelik hassasiyetini ortaya koyması ve basın özgürlüğünün sınırlarını çizmesi adına önemlidir.

O dönemde, 17 Kasım 1924 tarihinde kurulan muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) siyasi tartışmalara neden olurken, Musul problemi ve Şeyh Sait Ayaklanması gerginliği artırmıştı. Şeyh Sait Ayaklanmasının bastırılması sırasında 4 Mart 1925'te iki yıl için Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmıştı. Bu kanunun ilk maddesine göre irtica ve isyana, ülkenin sosyal düzenini, huzur ve sükûnunu, emniyet ve asayişini ihlâlâ yönelik her türlü teşkilat ile yayınlar yasaklanabilecekti.¹⁶ Nitekim kanunun yürürlüğe girmesinden sonra çeşitli gazete ve dergiler zararlı ve yıkıcı yayında buldukları gerekçesiyle kapatılmış, ayaklanmanın bastırılmasının ardından da isyancıların dışında kışkırtıcı yayında buldukları iddiasıyla bazı gazeteciler Şark İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmışlardı. Bakanlar Kurulu'nun Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamında aldığı karar doğrultusunda da TCF kapatılmıştı.¹⁷

¹⁴ Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, Milliyet Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1998, s. 181-197; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi, 9. Basım, Ankara, 2012, s. 33-34, 219; Hilmi Bengi, “İstiklâl Mahkemelerinde Yargılanan Gazeteciler”, *İstiklâl Mahkemeleri Sempozyumu*, Yayına Haz. Aynur Yavuz Akengin, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016, s. 351-359. Gazeteciler bu davadan beraat etmişlerdi.

¹⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Cilt II (1906-1938), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s. 171.

¹⁶ Tanık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, Arba Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1995, s. 606-622; *Türk Parlamento Tarihi-TBMM-II. Dönem 1923-1927*, Cilt II, Haz. Kâzım Öztürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No 1, Ankara, 1995, s. 1-26, 489-491; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, s. 45-55.

¹⁷ Aybars, *age.*, s. 229-234, 278-283, 302-315, 324-330; Yurdal Demirel, “Şark İstiklâl Mahkemesinde Görülen Bir Dava: ‘Gazeteciler Davası’”, *İstiklâl Mahkemeleri Sempozyumu*, s. 316-335; Bengi, *agm.*, s. 365-381, 386-390; Yılmaz-Doğaner, *age.*, s. 87.

1926 yılında ise, Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik suikast girişimi yeniden siyasi tansiyonun yükselmesine yol açmıştı. Bu gelişmelerin ardından, 1927 yılında İstiklâl Mahkemelerinin görevine son verilmesi¹⁸ sistemin normalleşmesi açısından önemli bir adım olmakla beraber yapılan reformlar için ihtiyaç duyulduğu gerekçesiyle Takrir-i Sükûn Kanunu iki yıl daha uzatılmıştı.¹⁹ Takrir-i Sükûn Kanununu doğuran bu çalkantılı siyasi süreç ve gergin atmosfer, savcılığın mahkemedeki sert tutumu ve iddianameden de anlaşılacağı üzere Akşam gazetesi davasında da etkili olacaktır.

Bir Genç Kızın İntiharı ve Akşam Gazetesine Açılan İlk Dava

Akşam gazetesine açılan ilk dava, Rumiye Konsolosu Suad Bey'in kızı Belma'nın intiharı üzerinden gerçekleşmişti. Feyzi Âti Lisesi üçüncü sınıf öğrencilerinden 18 yaşındaki Belma Suad, 20 Şubat 1927 akşamı Şehzadebaşı'ndaki evinde babasına ait tabancayla intihar etmişti.²⁰ Olumlu nitelikleriyle tanınan bir genç kızın intihar nedeni doğal olarak kamuoyunda büyük bir merak uyandırmakla birlikte bu konuda kesin bir bilgiye ulaşılamamıştı. İntihara ilişkin, kendisinin kimya dersinden yapılan bir sınavdan düşük not alması gerekçe olarak gösterilmişse de, daha sonra bu dersten yüksek not alması nedeniyle bunun geçerli olamayacağı anlaşılmıştı.²¹ İntihar hakkında gündeme getirilen bir diğer neden ise gizli bir aşk meselesiydi. Kamuoyunda bu iddia konuşulmakla birlikte bunu en somut şekilde Akşam gazetesi dile getirmiş ve gazetede kullanılan ifadeler ilk davanın gerekçesini oluşturmuştu. İlgili haberde, Belma Suad'ın olumlu niteliklerine değinildikten sonra, aile dostlarından bir genci karşılıksız bir şekilde sevdiği ve bu süreçte yaşadığı sıkıntının intihara yol açtığı ifade edilmişti.²² Ancak bu iddia, savcılık da dâhil olmak üzere çeşitli kesimler tarafından yalanlanmış ve genç kızın hatırasına saygısızlık olarak değerlendirilmişti.²³

¹⁸ *Türk Parlamento Tarihi-TBMM-II. Dönem 1923-1927*, Cilt II, s. 551-595; Aybars, *age.*, s. 357-398; *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, s. 56-63. İstiklâl Mahkemelerinde ceza alan kişiler, 1927 yılından itibaren çıkarılan af kanunlarıyla affedilmişlerdi. bk Aybars, *age.*, s. 406.

¹⁹ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre II, Cilt 30, Otuz Dokuzuncu İçtima, 2 Mart 1927, s. 8.

²⁰ *Akşam*, 22 Şubat 1927, s. 1; *İkdam*, 22 Şubat 1927, s. 3; *Milliyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1927, s. 1; *Son Saat*, 22 Şubat 1927, s. 1.

²¹ *Akşam*, 22 Şubat 1927, s. 1; *İkdam*, 22 Şubat 1927, s. 3; *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; *Milliyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; *Son Saat*, 22 Şubat 1927, s. 1; *Akşam*, 23 Şubat 1927, s. 1.

²² *Akşam*, 23 Şubat 1927, s. 1.

²³ *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; *Milliyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; Ahmed Cevdet, "Feci Bir İntihar Dolayısıyla", *İkdam*, 23 Şubat 1927, s. 1, 3; *Vakit*, 23 Şubat 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1927, s. 2; *Milliyet*, 23 Şubat 1927, s. 2; B. Ayın., "Dünkü Çok Hazin Cenaze Merasimi", *İkdam*, 24 Şubat 1927, s. 2; *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1927, s. 3; *Milliyet*, 24 Şubat 1927, s. 4.

İntihar gerekçesi olarak öne sürülen iki iddianın da kanıtlanamamasından hareketle bu olay sınırsal kaynaklı bir üzüntüye bağlanmıştı.²⁴ Bununla birlikte tartışmalar sırasında, bu tür intiharların Türkiye'nin geçirmekte olduğu inkılap hareketinin yol açtığı bunalımdan kaynaklandığı öne sürülürken,²⁵ Necmeddin Sadık da, inkılabın yol açtığı çalkantının neden olduğu “*mefkûre*” bunalımını öne çıkarmıştı. Ona göre Belma Suad'ın intiharına da kimya dersinden aldığı düşük not, gizli ve masum bir aşk meselesi ya da aşırı bir hassasiyet değil bu mefkûresizlik neden olmuştu.²⁶ Ancak yazarın bu toplumsal bakışına karşın, belirtildiği üzere, Akşam Gazetesi'nde intihara neden olarak gizli bir aşk meselesi gündeme getirilmişti.

Bu denli ilgi uyandıran ve o sırada gerçek nedeni anlaşılamayan intihar olayının en ciddi sonucu Akşam gazetesi aleyhine açılan dava olmuştu. Bu çerçevede herhangi bir şikâyet olmamasına karşın resen harekete geçen İstanbul Savcılığı, Belma Suad'a yönelik yayını müstehcen görerek gazete aleyhine “*müstehcen neşriyat*” davası açmıştı.²⁷ Dolayısıyla savcılık, toplumdaki tepkinin de etkisiyle, Akşam Gazetesi'nin haberini basın özgürlüğü kapsamında görmeyip toplumsal ahlaki zedeleyici olarak nitelendirmişti.

Bir Karikatür ve Türk Kadınlığına Hakaret Davası

Akşam gazetesi aleyhine açılan ikinci davanın nedeni 26 Şubat 1927'de gazetede yayımlanan bir karikatürdü. İntihar olayındaki haber gibi kamuoyunda olumsuz tepkilere yol açan ve “*diyorlar ki kadınlık yükseliyor!*” alt başlığını bir ünlem işaretiyle birlikte taşıyan bu karikatürde, bir balondaki kadınların yükselirken torbalar içerisinde simgelenen ahlak, vicdan, namus ve fazilet yazılı değerleri attıkları görülmekteydi (bk. Resim 1). Dolayısıyla kadınların bu tür değerleri atarak ilerledikleri şeklinde bir ima söz konusuydu.

²⁴ *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; *Milliyet*, 22 Şubat 1927, s. 2; *Milliyet*, 23 Şubat 1927, s. 2; *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1927, s. 2; *Akşam*, 23 Şubat 1927, s. 1; Ahmed Cevdet, “Feci Bir İntihar Dolayısıyla”, *İkdam*, 23 Şubat 1927, s. 1.

²⁵ Mehmed Asım, “İntihar Vakaları”, *Vakit*, 4 Mart 1927, s.1.

²⁶ Necmeddin Sadık, “İntiharlar Neden Çoğalıyor?”, *Hayat*, Cilt 1, Sayı 14, 3 Mart 1927, s. 261-262. Ayrıca bk., Zafer Toprak, *Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, s. 399-401; Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni Hayat, İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, s. 362-365.

²⁷ *Vakit*, 25 Şubat 1927, s. 2; *Milliyet*, 25 Şubat 1927, s. 4.

Resim 1- “Diyorlar ki Kadınlık Yükseliyor!”, *Akşam*, 26 Şubat 1927, s. 1.

Bu karikatür doğrudan Türk kadını başlığını taşımasa da, Türk kadınlığına bir hakaret şeklinde algılanmış ve öncelikle başkent Ankara’da önemli bir tepkiye neden olmuştu.²⁸ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi’nde çıkan bir eleştiride, Türk kadınlığının “fevî” bir karikatüre konu edildiği belirtildikten sonra her ülkede ahlak, namus, fazilet ve vicdandan yoksun erkek ve kadınlar bulunabileceği ifade edilmişti. Ancak hiçbir zaman olmadığı kadar namuslu ve faziletli bulunan Türk kadını böyle bir karikatürle aşağılamak ancak bunu yapanın sapkınlığıyla açıklanabilirdi. Bu açıdan içeride sadece inkılap, dışarıda da Türk düşmanlarının kalkışabilecekleri bu davranış protesto edilmiş ve faziletli Türk kadınları bu çirkin iftiradan uzak tutulmuştu. Bu eleştiriye karşın, hiçbir ülkenin Gazetesi’nin böylesine kötü niyetli bir eyleme bilerek katılmayacağı inancından hareketle, *Akşam Gazetesi*’nin bu karikatürü incelemeden

²⁸ *Milliyet*, 28 Şubat 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1927, s. 2.

yayımladığı belirtilmiş ve bu nedenle inkılap fikirlerini savunan gazete sahiplerinin bu protestoyu haklı bulacakları kaydedilmişti.²⁹ Şehirdeki Kadınlar Birliği üyeleri de, yetim ve dullara elbise ve kömür parası dağıttıkları bir günün akşamında bu karikatürü görerek çok üzüldüklerini, karikatürün Türk kadınlığını yansıtmadığını söylemiş ve Ankara'dan yükselen tepkinin kendi hislerine tercüman olduğunu ifade etmişlerdi.³⁰

Karikatür İstanbul'daki Türk kadınları arasında da tepki doğurmuştu. Birçok aile karikatürü eleştirmekle beraber Ankara'daki güçlü tepki yeterli görüldüğünden toplu bir protesto gerçekleştirilmemişti. Kadın Birliği Başkanı Nezihe Muhiddin, bu karikatürün ortaya koyduğu kötü anlamdan Türk kadınlığını tenzih ettiğini söyleyerek, onları ilgilendirmeyen bir içeriğe sahip bu konuyu sahiplenmek düşüncesinde olmadıklarını ve başkentten yükselen tepkinin kendilerini tatmin ettiğini açıklamıştı.³¹ Dönemin önde gelen kültür insanlarından Aka Gündüz de, doğrudan Akşam gazetesi yazarlarını eleştirmiş ve karikatürün fikir özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini belirtmişti.³²

Bu eleştiriler üzerine Akşam gazetesi bir açıklama yapmıştı. Buna göre, karikatür bir Avrupa gazetesinden taklit olarak alındığından Avrupa'yı kapsamaktaydı ve bunu yapanın aklına Türk kadınlığı gelmemişti. Gazetenin de derin bir üzüntüyle takip ettiği olumsuz yorumlara neden olan sorun bir dalgınlıkla karikatürün açıklamasının yeterli açıklıkta yapılmamasıydı. Bu açıdan yayın yaşamı boyunca inkılap ve ilerleme fikirlerini savunmuş ve kadınlık hukukunun önderlerinden olmuş bir gazetenin günün birinde Türk kadınlığını küçültmek amacıyla bir yayın yapmasına imkân ve ihtimal düşünülemezdi.³³

Bu açıklamaya rağmen, ilgili karikatür savcılık tarafından Türk kadınlığına bir hakaret ve onu küçük düşürücü görülerek Birinci Ceza Mahkemesinde bir dava daha açılmış ve bu davanın, daha önceki davayla birleştirileceği yorumları yapılmıştı.³⁴ Bu gelişme üzerine Akşam Gazetesi'nde, bu kez savunma amaçlı ve basın dünyasına da dolaylı bir sitem içeren bir değerlendirme çıkmıştı. Burada, gazeteci arkadaşlarının sevinçli bir şekilde yaptıkları haberden kendileri aleyhine bir dava daha açıldığının öğrenildiği belirtilerek, ortada bir suç unsuru

²⁹ *Hâkimiyet-i Milliye*, 28 Şubat 1927, s. 3.

³⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Mart 1927, s. 3.

³¹ *Milliyet*, 1 Mart 1927, s. 2.

³² Aka Gündüz, "Türk Kadınlığını Alçaltanlar", *Cumhuriyet*, 28 Şubat 1927, s. 3.

³³ *Akşam*, 1 Mart 1927, s. 1.

³⁴ *Milliyet*, 2 Mart 1927, s. 3.

bulunmadığı ve bu nedenle daha önceki yüzlerce dava gibi bunlardan da aklanacaklarına emin olduğu dile getirilmişti.³⁵

Görüldüğü üzere, Akşam Gazetesi'ndeki karikatür, her ne kadar aksi iddia edilse de Türk kadınlığını temsil ettiği düşüncesiyle önce toplumsal bir eleştiri sonra da bir dava konusu olmuştur. Gazete tarafından kamuoyuna yapılan açıklama ve savunma ise, gazetenin zımnın de olsa Türk kadınlığının akla gelebileceği fikrini kabul ettiği şeklinde yorumlanmıştır. İnkılapları destekleyen bir gazeteye yönelik bu olumsuz gelişmenin gerisinde, Belma Suad olayındaki tepkilerin henüz sıcaklığını korumasının yanı sıra Türk kadınlığı üzerinden inkılaplara yönelik hassasiyetin olduğunu söylemek mümkündür.

Mahkeme Sürecinin Başlaması

Akşam gazetesi aleyhine açılan iki davanın görülmesine 5 Mart 1927'de başlanılmıştı. İlk oturumda, tebligatın eksik olması nedeniyle karikatür davasının ertelenerek Belma Suad'ın intiharına yönelik davanın görülmesine karar verilmişti. Savcılık, iddianamesinde "*hayâsız ve müstehcen*" yayından dolayı gazete müdürü ve temsilcilerinin cezalandırılmasını istemişti. Mahkeme başkanının sorusu üzerine gazetenin başyazarı Necmeddin Sadık Bey, savcının hayâsız ve müstehcen kelimelerinin anlamına çok dikkat etmediğini ya da bu tabirleri gelişigüzel kullandığını söylemişti; zira bir genç kızın kalbinde gizlediği bir aşk sebebiyle intihar ettiğini gazeteye yazmak ile hayâsız ve müstehcen yayın arasında hiçbir bağlantı yoktu ve olamazdı. Nitekim her yıl yüzlerce intihar vakası yaşanmakta ve birçoğunun aşk kaynaklı olduğu bilgisi gazetelerde yer almaktaydı. Bir genç kızın saf aşkında hayâsız ve müstehcenlik olmadığından o güne kadar bu tür haberlerin hiçbiri hakkında dava açılmamıştı. Bu açıklamaya karşılık savcılık makamı, hayâsız ve müstehcen kelimelerinin anlamını çok iyi bildiğini, bunları mahkeme sırasında ifade edeceğini söylemiş ve davanın diğeriyle birleştirilmesini talep etmişti. Mahkeme heyeti bu talebi uygun görerek iki davanın birleştirilmesine karar vermişti.³⁶

Bu şekilde birleştirilen davanın ikinci oturumu 7 Mart 1927'de gerçekleştirilmişti. Kalabalık bir izleyici topluluğuna sahne olan³⁷ bu oturumda, "*diyorlar ki kadınlık yükseliyor!*" başlıklı karikatür hakkındaki iddianame okunmuştu. Burada, her alanda olduğu üzere kadınlık alanında da gerçekleşen gelişim ve ilerlemeden söz edilmiş, karikatür Derviş Vahdeti'nin "*din elden gidiyor!*" sözleriyle yaptığı derecede irticai bir hareket olarak görülmüş³⁸ ve

³⁵ *Akşam*, 3 Mart 1927, s. 1.

³⁶ *Akşam*, 6 Mart 1927, s. 1; *Milliyet*, 6 Mart 1927, s. 4; *Hâkimiyet-i Milliye*, 6 Mart 1927, s. 2.

³⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, 8 Mart 1927, s. 1.

³⁸ *Akşam*, 8 Mart 1927, s. 1; *Milliyet*, 8 Mart 1927, s. 1; *İkdam*, 8 Mart 1927, s. 1; *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Mart 1927, s. 3.

kadınlık faziletlerinin elden gittiği iması “irticakârâne kundak” şeklinde nitelenmişti.³⁹ Bunun yanı sıra karikatürün zayıf bilinçli insanlar üzerinde yapabileceği olumsuz etkiye değinilmiş, Türk kadınlığına yönelik bu çirkin saldırıdan ve konunun öneminden dolayı tüm sanıkların tutuklu yargılanmaları ve Türk Ceza Kanunu’nun 426. maddesi⁴⁰ gereğince cezalandırılmaları talep edilmişti.⁴¹

İddianameye açıklık getiren savcı yardımcısı Bahaddin Bey’e göre karikatürü iki açıdan incelemek gerekirdi. İlk olarak karikatür, Türk kadınlarını önemli faziletleri atarak yükselir bir şekilde göstermesi nedeniyle müstehcendi. Ancak konu müstehcenlikle sınırlı kalmayıp etkisini Türk İnkılabı’nın ruhunu içine alacak bir şekilde göstermekteydi. Türkiye’de bir inkılap olurken kadınlık camiası da bunun dışında kalmayarak “*inkılabın nurlu yolunda*” ilerlemeye başlamıştı. Akşam’ın bu karikatürü ise bilinçleri çeşitli sebeplerle bulanmış ya da yeterli düzeyde aydınlanmamış küçük bir kesimin eline verilmiş bir silah özelliği taşımaktaydı. Bu nedenle karikatür, sadece müstehcen değil aynı zamanda irticai bir nitelikteydi ve Volkan Gazetesi’nde Derviş Vahdeti tarafından yapılan “*din elden gidiyor!..*” propagandasının başka bir şekli oluşturmaktaydı. Bu çerçevede savcılık, dava konusunu ülkenin güvenliği ve Cumhuriyet’in ilkeleriyle bağlantılı gördüğünden sanıkların tutuklu yargılanmaları talebinde bulunmuştu. Ancak bu talebi ele alan mahkeme heyeti, gazete yetkililerinin sosyal konumları nedeniyle firar etmeyeceklerini de dikkate alarak o an için tutuklamaya gerek görmemişti. Bunun ardından karikatürü çizen Râtib Tahir Bey sorgulanmıştı. Kendisi, karikatürün altında özel bir kayıt olmamasının da gösterdiği gibi kesinlikle Türk kadınlığının hedef alınmadığını ve sadece genel anlamda kadınlığın söz konusu edildiğini söylemişti. Karikatürdeki kadınların bir kısmında şapka, bir kısmında da örtü bulunduğunu ve örtülerin alaturka bir şekilde örtülmüş olduğunu ifade eden Râtib Tahir Bey’e göre Avrupa’da eskiden kadınların çoğunluğu başlarını bu şekilde sarmaktaydı. Dolayısıyla kıyafetler üzerinden de karikatürün Türk kadınlığını temsil ettiği söylenemezdi.⁴²

Necmeddin Sadık Bey ise, sıradan bir karikatürün bir ihtilale neden olduğu şeklinde algı yaratılmasından yakınmış ve iddia makamının kendilerini Derviş Vahdeti’ye benzetip irticacılıkla itham etmesini “*şiddetle ve nefretle*” reddettiğini

³⁹ *Milliyet*, 8 Mart 1927, s. 1.

⁴⁰ Türk Ceza Kanunu’nun 426. maddesiyle, müstehcen ve hayâsızca yazılmış her tür yazılı ve görsel yayını üreten, yayımlayan, ithal eden ve dağıtanlara yönelik cezalar belirlenmişti. (*Resmî Ceride*, Sene 4, No 320, 13 Mart 1926, s. 1120.)

⁴¹ *Akşam*, 8 Mart 1927, s. 1; *Milliyet*, 8 Mart 1927, s. 1; *İkdam*, 8 Mart 1927, s. 1; *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Mart 1927, s. 3.

⁴² *Akşam*, 8 Mart 1927, s. 1; *İkdam*, 8 Mart 1927, s. 1-2; *Milliyet*, 8 Mart 1927, s. 1, 4; *Cumhuriyet*, 8 Mart 1927, s. 3; *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Mart 1927, s. 3.

ifade etmişti; zira taassup ve cehaletin hâkim olduğu en karanlık devirlerde, o gün hayata geçen yenilik ve ilerleme fikirlerinin önderi olmuş ve bu uğurda yıllarca yayın yapmış bir gazete irticacılıkla suçlanamazdı. Aynı şekilde, inkılap fikirlerini savunup irticayla mücadele eden kişileri Derviş Vahdeti'ye benzetmek ancak çok derin bir "gaflet" eseri olabilirdi. Karikatürde, ülkenin güvenliğini tehdit eden ya da suç unsuru olan hiçbir noktanın bulunmadığını söyleyen Necmeddin Sadık Bey'e göre, herhangi bir şekilde olumsuz yorumlanıp eleştirilen hatta daha da ilerisi çirkin bulunan bir resim veya yazı her zaman suç teşkil etmezdi. Bu açıdan iddia makamı, eleştiri ve ayıplama gibi duygusal tavırları ceza gibi hukuki yaptırımlarla karıştırmaktaydı. Kamuoyu önünde eleştirilen bir resim veya yazının maruz kalacağı tepki ancak eleştirel sınırlar içerisinde olabilirdi ve bu tür durumlar da kanun ve mahkemeleri ilgilendirmezdi. Nitekim her eleştirilen ya da çirkin görülüp ayıplanan yayının ve eylemlerin cezalandırılması halinde ortada ne basın ne de eylem özgürlüğü kalacaktı. Dünya genelini temsil eden bu karikatürdeki hata, gazetede de açıklandığı üzere, altındaki yazının bir dikkatsizlik sonucu eksik veya yanlış yazılmasında ve karikatürün kendilerinin gazetede bulunmadıkları bir sırada yayımlanmasındaydı. Kendisi sözlerini, gerçek olmayan bir suç nedeniyle karşısında yer aldığı mahkeme heyetinden, sanıklıktan değil "pervasızca" kişilik ve mesleklerine atfedilen Derviş Vahdeti'lik ve irtica suçlamasından kurtulmak için adalet beklediğini belirterek tamamlamıştı.⁴³

Sorguların bitmesinden sonra savcılık esas hakkındaki görüşünü açıklayarak, karikatürün bir Türk gazetesinde yayımlanması sebebiyle Türk kadınlığını kapsadığını söylemiş ve genel anlamda kadınlığın söz konusu edildiği kabul edilse bile bu camia içerisinde Türk kadınlığı da yer aldığından sorumluluğun ortadan kalkmadığını ileri sürmüştü. Savcılık, Akşam Gazetesi'nin inkılapçı olabileceğini inkâr etmese de bu karikatürün yayımlanmasıyla "din elden gidiyor" propagandasının medeni bir şekilde de olsa yapıldığı kanısındaydı. Necmeddin Sadık Bey'in basın özgürlüğüne atf yapan sözlerine karşı da, bu özgürlüğün Türk kadınlığının onur ve saygınlığına tecavüz anlamına gelemeyeceği kaydedilmişti. Türk İnkılabı bağlantısına da değinen Bahaddin Bey, karikatürün Türk kadınlığını namus yoksunu göstermek suretiyle yüz kızartıcı ve müstehcen olduğunu dile getirirken, bu eylemle hukuki açıdan kastın gerçekleştiğini ve Türk İnkılabı'nın ruhuna olumsuz bir şekilde etki edildiğini ifade etmişti. Bu bağlamda failleri sabit olan bu olay nedeniyle sanıkların cezalandırılmaları gerektiği gibi, eylem hem müstehcen hem de sosyal inkılabı ve Türk idealine bir tecavüz niteliği taşıdığından tecil hakları da düşürülmeliydi. İntihar konusunda ise, tüm gazeteler bundan söz etmekle beraber Akşam gazetesi hayali bir aşk

⁴³ *Akşam*, 8 Mart 1927, s. 1; *Cumhuriyet*, 8 Mart 1927, s. 3; *İkdam*, 8 Mart 1927, s. 2.

iddiasında bulunmuştu. Savcılık, bu olaydaki yayınla saf ve temiz bir ailenin üzerine gölge düşürüldüğüne inandığından ceza talep etmişti.⁴⁴

Bu gelişmelerin ardından sanıkların avukatı Cemaleddin Fazıl Bey, savunmasını hazırlamak için öncelikle evrakı ve iddianameleri inceleyeceğini söyleyerek mahkemeden zaman talebinde bulunmuştu. Bu talebi uygun bulan mahkeme heyeti, savunmanın hazırlanması ve kararın verilmesi için mahkemeyi 10 Mart gününe ertelemişti.⁴⁵

Davanın ilk iki oturumundaki gelişmeler, savcılığın karikatürü ön plana çıkardığını ve bunu salt Türk kadınlığına bir hakaret unsuru olmaktan öte Türk İnkılabı karşıtlarına fırsat verecek bir içerikte algıladığını göstermektedir. Nitekim iddianamede, karikatür irticacı bir mantık ve Derviş Vahdeti zihniyetiyle eş değer tutularak dava siyasi bir zemine kaydırılmıştır. Savcılığın bu tavrını, kısa süre önce çalkantılı siyasi ve toplumsal gelişmeler yaşandığı dikkate alındığında, toplumdaki inkılap karşıtlarına bir mesaj olarak da algılamak mümkündür. Bununla birlikte savcılık, Akşam Gazetesi'nin yayını durdurmak gibi bir eğilim içerisinde olmamıştır. Buna karşılık, özellikle Necmeddin Sadık Bey savunmasında, iddianamenin aşırılığına yönelik sert ifadeler kullanmaktan kaçınmamış ve karikatürün bir dava değil ancak bir eleştiri konusu olabileceğini söyleyerek basın özgürlüğüne vurgu yapmıştır. Bu yaklaşım savcılık tarafından kabul görmese de, evrensel geçerliliği bulunan tespitler olarak kayda geçirilmesi ve dönemin basın organları tarafından kamuoyuyla paylaşılması nedeniyle, tarihsel açıdan değer taşımaktadır.

Savcılığa Hakaret İddiası ve Gazetecilerin Tutuklanması

10 Mart 1927 tarihli üçüncü oturumun öne çıkan yönü, Necmeddin Sadık Bey'in önceki oturumdaki sözleri ve Akşam Gazetesi'ndeki haber üzerine savcılık tarafından yeni bir dava açılmasıydı. İlgili iddianameye göre, Necmeddin Sadık Bey'in savunma hakkını kötüye kullanarak sarf ettiği sözler savcılığı aşağılama anlamına geldiği gibi, oturumdan birkaç saat sonra çıkan Akşam Gazetesi'nin 8 Mart 1927 tarihli sayısının ilk sütunlarında kullanılan haber başlığı da savcılık makamına bir saldırı niteliği taşımaktaydı.⁴⁶ Bu nedenle, Necmeddin Sadık Bey'in mahkeme ve gazetede ortaya koyduğu hakaret Türk

⁴⁴ *Milliyet*, 8 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 8 Mart 1927, s. 3; *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Mart 1927, s. 3.

⁴⁵ *Cumhuriyet*, 8 Mart 1927, s. 3; *Milliyet*, 8 Mart 1927, s. 4; *İkdam*, 8 Mart 1927, s. 2

⁴⁶ *Milliyet*, 11 Mart 1927, s. 1; *Cumhuriyet*, 11 Mart 1927, s. 3; *İkdam*, 11 Mart 1927, s. 1. Akşam gazetesi, mahkeme sürecini aktardığı 8 Mart 1927 tarihli nüshasında, Necmeddin Sadık Bey'in savunmasında kullandığı ifadeye atfen “*makam-ı iddianın gazetemizi Derviş Vahdeti'ye teşbih ve irticakârlıklarla itham etmesini şiddetle ve nefretle red ederiz!*” alt başlığını ünlem işaretiyle birlikte kullanmıştı. (*Akşam*, 8 Mart 1927, s. 1.)

Ceza Kanunu'nun 482. maddesine⁴⁷ uygun düşmekteydi. Bunun dışında, kişisel özgürlüğü sınırlayan cezaları gerektiren birden fazla suç olması nedeniyle Türk Ceza Kanunu'nun 69. maddesi⁴⁸ dikkate alınarak aynı kanunun 268. maddesi⁴⁹ gereğince cezanın belirlenmesi gerekirdi. Savcılık Necmeddin Sadık Bey dışında, gazetenin diğer sahipleri Kâzım Şinasi ve Ali Naci Beylerle sorumlu müdürü Senih Muammer Bey'e de 8 Mart 1927 tarihinde yayımlanan hakarettten dolayı sorumluluk yüklemiş ve onların da Türk Ceza Kanunu'nun 482. maddesi uyarınca cezalandırılmalarını istemişti. Ayrıca hakaret kaynaklı ortaya çıkan yeni koşullar nedeniyle adı geçen sanıkların tutuklu yargılanmalarını bir kez daha talep etmişti. Bu gelişme üzerine durumu görüşen mahkeme heyeti, yeni davaya ilişkin tebligatın mahkemede bulunmayan sanıklara yapılmasına, bu davanın diğerleriyle birleştirilmesine ve mahkemenin 13 Mart gününe ertelenmesine karar vermişti.⁵⁰

Davanın dördüncü oturumu öncesindeki en önemli gelişme savcılığın talebi doğrultusunda sanık gazetecilerin tutuklanmasıydı. Savcılığın talebini 12 Mart gecesi görüşen mahkeme heyeti Necmeddin Sadık, Kâzım Şinasi, Ali Naci ve Senih Muammer Beylerin tutuklanmalarına karar vermişti. Bu gelişmenin de etkisiyle davaya yönelik ilgi artmış ve çok az rastlanır bir şekilde mahkeme salonu tamamen dolmuştu. Oturumun başlangıcında, sanıkların diğer avukatı Sadi Rıza Bey, hukuki gerekçeler oluşmadığından tutuklama kararının bozulması gerektiğini söylemiş, savcı yardımcısı ise, hakaret edilerek devlet otoritesinin küçümsendiği gerekçesiyle buna karşı çıkmıştı. Sadi Rıza Bey, görüşünü bir kez daha yinemesine karşın mahkeme heyeti oy birliğiyle bu talebi reddetmiş ve sanıkların sorgulamasına geçilmişti. Savcılığa hakaret iddiasını reddeden Necmeddin Sadık Bey, Darülfünun'da sosyoloji hocası olması dolayısıyla devlet otoritesinin ne anlama geldiğini bildiğini ve tüm çalışmalarının bu otoriteyi güçlendirmeye yönelik olduğunu ifade etmişti. Bu nedenle, devletin şerefi ve otoritesini zedelemek suçunu işlemesi mümkün değildi. Ona bu suçu yüklemek kendisini cehaletle suçlamak anlamına geleceğinden buna tahammül etmesi olanaksızdı. Bu bağlamda Akşam Gazetesi'ndeki yazının başlığında yer alan "şiddet" ve "nefret" kelimeleri de savcılığa değil atfedilen olumsuz benzetmelere

---

⁴⁷ Türk Ceza Kanunu'nun 482. maddesiyle, bir kişinin her ne şekilde olursa olsun bir kimsenin namus, şöhret ya da onuruna saldırıda bulunması halinde verilecek cezalar düzenlenmişti. bk *Resmî Ceride*, No 320, s. 1127-1128.)

⁴⁸ Türk Ceza Kanunu'nun 69. maddesine göre birden fazla suç işlemiş kimse hakkında en ağır suça karşılık gelen ceza belirlendikten sonra, buna diğer ceza sürelerinin yarısı eklenecekti. bk *Resmî Ceride*, No 320, s. 1076.

⁴⁹ Türk Ceza Kanunu'nun 268. maddesiyle, bir kişinin sözle ya da eylemle siyasi veya idari bir resmî heyet önünde veya mahkeme sırasında hakarete bulunması halinde alacağı ceza belirlenmişti. bk *Resmî Ceride*, No 320, s. 1101.

⁵⁰ *Milliyet*, 11 Mart 1927, s. 5; *Cumhuriyet*, 11 Mart 1927, s. 3; *İkdam*, 11 Mart 1927, s. 1-2.

karşı kullanılmıştı. Gazetenin sorumlu müdürü Seniğ Muammer Bey, Avrupa'dan alıntılanması nedeniyle karikatürün Türk kadınlığıyla herhangi bir ilgisi olmadığını söyleyerek yayında hiçbir kastın bulunmadığını ve gazetenin yayın hayatının bu düşüncesini kanıtlayacağını ileri sürmüştü. Ali Naci Bey de, aşk nedeniyle gerçekleşen birçok intiharın ayrıntılı bir şekilde gazete haberlerine geçtiğini kaydederek Belma Suad haberindeki müstehcenlik iddiasını reddetmiş, karikatür hakkında, Avrupa gazetelerinden alınması sebebiyle buna ciddiyyet atfetmediklerini söylemiş ve gazetede ki başlığın da savcılığa değil kendilerine yüklenen olumsuz sıfatlara yöneltildiğini vurgulamıştı. Son olarak ifade veren Kâzım Şinasi Bey ise, gazetenin özellikle idari işleriyle ilgilenmesi sebebiyle yazı işlerine karışmadığını, yazı ve resimlerden bir okuyucu gibi gazete çıktıktan sonra haberdar olduğunu ifade etmişti. Bununla beraber tüm suçlamalara karşı arkadaşları tarafından verilen cevaplara katıldığını açıklamıştı.⁵¹

Sorguların tamamlanmasından sonra, savcı yardımcısı esas hakkındaki görüşünü ortaya koymadan önce sanıkların ifadelerine cevap vermişti. Bu çerçevede Necmeddin Sadık Bey'in söz ve yazıyla bir şahsı değil savcılık makamını hedef aldığı görüşünü tekrarlamış, toplumda yol açtığı üzüntü nedeniyle karikatürde hukuken kastın gerçekleştiğini öne sürmüş ve suç, ortağı olduğu bir gazete tarafından işlendiğinden Kâzım Şinasi Bey'in de arkadaşları kadar sorumlu olduğunu vurgulamıştı. Bu açıklamaları takiben talep edilen cezalara geçerek, Necmeddin Sadık Bey'in Belma Suad haberi, balon karikatürünü yayımlama, mahkemede savcılığı aşığılama ve gazetede savcılık aleyhinde yayında bulunma suçlarına istinaden Türk Ceza Kanunu'nun 482. maddesi uyarınca cezalandırılmasını, diğer sanıkların da suça ortak olmaları nedeniyle aynı madde uyarınca ceza almalarını talep etmişti. Tutuksuz yargılanan Râtib Tahir Bey'in ise 426. maddeye göre cezalandırılmasını istemişti. Bu gelişmenin ardından sanık avukatları savunma için mahkemenin ertelenmesini istemişlerdi. Savcılık, buna karşı çıkararak savunmanın o gün yapılmasını istemişse de, talebi uygun bulan mahkeme heyeti bir sonraki oturumu 15 Mart gününe ertelemişti.⁵²

Mahkemenin ardından tutuklu gazeteciler hapis haneye gönderilirken, bu süreçte kamuoyuna bilgi aktarılarak durumlarının iyi olduğu açıklanmıştı.⁵³ Bu aşamada Akşam Gazetesi'nde de sanıkları savunan bir yazı kaleme alınmış ve

⁵¹ *Milliyet*, 14 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 14 Mart 1927, s. 1-2; *İkdam*, 14 Mart 1927, s. 1-2; *Vakit*, 14 Mart 1927, s. 1-2; *Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 15 Mart 1927, s. 1-2.

⁵² *Milliyet*, 14 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 14 Mart 1927, s. 2; *İkdam*, 14 Mart 1927, s. 2; *Vakit*, 14 Mart 1927, s. 2; *Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 15 Mart 1927, s. 2.

⁵³ *Milliyet*, 14 Mart 1927, s. 4; *İkdam*, 14 Mart 1927, s. 2; *Milliyet*, 15 Mart 1927, s. 1; *Cumhuriyet*, 15 Mart 1927, s. 1.

Akşam gibi yenilikçi ve inkılapçı kimliği açık olan bir gazeteye irticacılık damgasını vurmanın çok üzücü olduğu dile getirilmişti.⁵⁴

Savcılık Makamının İddialarına Yönelik Kapsamlı Savunma

Mahkemenin 15 Mart 1927 tarihli oturumu kararlaştırıldığı şekilde savunmalara ayrılmıştı. Bu bağlamda davanın ayrıntılarını gazetelerden izleyerek mahkemenin “*en beyecanlı safhasına*”⁵⁵ gireceğini öğrenen kalabalık bir halk kitlesi, saat birden itibaren Birinci Ceza Mahkemesi’nin salon ve koridorlarını doldurmaya başlamıştı. Nitekim saat üçe doğru salonda değil oturulacak geçebilecek yer bile kalmamış ve mahkeme salonunun yanındaki diğer alan da tamamen dolmuştu. Bu nedenle salona birçok sandalye ve kanepe getirilmiş ve soğuk havaya rağmen mahkeme başkanı pencerelerin açılmasını istemişti. Mahkemede bulunanlar arasında, birçok kadınla birlikte adliyenin işleri bitmiş olan neredeyse tüm personeli, şehirdeki birçok avukat, Darülfünun öğrencileri, Türk gazeteciler ve İstanbul’da bulunan Alman, İngiliz ve Fransız gazete muhabirleri göze çarpıyordu.⁵⁶

Sanıkların gelmesiyle başlayan oturumda, ilk sözü alan avukat Cemaleddin Fazıl Bey dava konusu olan gelişmeleri özetledikten sonra birinci derecede sanık olarak gösterilen Necmeddin Sadık Bey’i savunmaya başlamıştı. Bu çerçevede intihar davasına değinerek, bu tür davaların ancak şikâyet yoluyla açılabileceği hükmünü hatırlatıp savcılığın bu davayı açma hakkı bulunmadığını öne sürmüştü. Nitekim Belma Suad haberi nedeniyle gazeteye bir tekzipname gönderilmemiş ve bir kişi tarafından dava da açılmamıştı. Bu noktada Belma Suad hakkında Akşam Gazetesi’ndeki yazıyı da okuyan Cemaleddin Fazıl Bey’e göre bu içerikten bir kişinin varacağı sonuç, saygıdeğer bir ailenin çok temiz bir şekilde yetiştirdiği ciddi, terbiyeli ve nezih bir kızın gizli bir aşkın etkisiyle hayatına son verdiği düşüncesi olacaktı. Burada herhangi bir müstehcenlik ve hayâsızlık bulunmadığı gibi Belma Suad’ın ciddi, namuslu ve faziletli bir genç kız olduğu ve hiç kimsenin onu bir erkekle görmediği vurgulanarak kendisi her türlü söylentiden uzak tutulmuştu. Bunun yanında bir genç kızın gizli, saf ve temiz bir aşkı içinde saklaması bu kişi için utanç duyulacak bir durum olmadığından bunu yazmak da suç teşkil etmemeliydi. Nitekim yaşanan çağda birbirlerini sevmeden evlenenlerin sayısı çok azdı ve savcının aşka yönelik kelimelerin gazetede yayımlanmasını suç sayacak kadar tutucu olduğuna inanmak da mümkün değildi. Cemaleddin Fazıl Bey, müstehcen ve hayâsız kelimelerinin anlamlarını da açıklamış ve bunların içeriğiyle bir fazilet olduğuna

⁵⁴ *Akşam*, 15 Mart 1927, s. 1.

⁵⁵ *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 1; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 1.

⁵⁶ *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 1-2; *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 1; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 1; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 1.

kuşku duyulmayan aşk kelimesi arasında hiçbir bağlantının kurulamayacağı sonucuna varmıştı. Son olarak Türk Ceza Kanunu'na atıf yaparak, bu olayda hukuki açıdan kastın gerçekleşmediğini belirtmiş ve bu yazının bir suç sayılması halinde benzer olaylar hakkında gazetelerde çıkan yazılar için binlerce dava açılması gerektiğini kaydetmişti. Cemaleddin Fazıl Bey savunmasını, bu olayda cezayı gerektirecek bir eylemin ve kasta dayalı bir suçun olmadığını ifade ederek tamamlamıştı.⁵⁷

Cemaleddin Fazıl Bey'den sonra savunma yapan Sadi Rıza Bey de öncelikle suça yönelik maddeleri saymış ve gerekli koşullar oluşmamasına rağmen tutuklamanın gerçekleştiğini vurgulamıştı. Ardından, bu davanın temelini oluşturan karikatürün, Avrupa kadınlığını ilgilendiren bir içeriğe sahip olması nedeniyle Türk kadınlığını temsil etmediğini ve savcılığın da bir Türk azetesinde yayımlanması dışında Türk kadınlığını temsil ettiğine dair hiçbir somut kanıt gösteremediğini söylemişti. Ayrıca Cumhuriyet'in ve Gazi'nin ilkelerini anlayıp takdir etmeyecek tek bir Türk söz konusu olamayacağı gibi, Türklük camiası içerisinde önemli bir konumu olan gazetenin ve onun temsilcilerinin Derviş Vahdeti zihniyetiyle hareket etmelerinin düşünülmemeyeceğini belirterek, Türk İnkılabı'na karşıtlık iddiasını reddetmişti. Nitekim müvekkili Necmeddin Sadık Bey, Derviş Vahdeti benzetmesinden duyduğu kızgınlık nedeniyle tepkisini ortaya koymuş ve Akşam Gazetesi'ndeki yayında ise savcılığa hakaret edilmeden davanın işleyişi okuyuculara aktarılmıştı. Bu açıdan mevzuat gereği, gerek Necmeddin Sadık Bey'in sözleri gerekse Akşam Gazetesi'ndeki haber suç sayılabilecek eylemler değillerdi. Sadi Rıza Bey sözlerinin sonunda, savcılığın cezayı kuvvetlendiren sebepleri tümüyle ortaya koymadığını kaydederek olayda hafifletici sebepler bulunmasına karşın bunun da dikkate alınmadığına işaret etmişti. Bu çerçevede savcılığın ceza teciline karşı çıktığını hatırlatırken, bu konuda talepte bulunma hakkının hiçbir zaman savcılığa verilmediğine dikkat çekmişti. Ceza tecili hakkı, Türk Ceza Kanunu'nun 89. maddesinde⁵⁸ düzenlenmiş ve bu konudaki karar mahkeme heyetinin vicdanına bırakılmıştı. Bu açıdan Sadi Rıza Bey, mahkûmiyete hükmedilmesi halinde ceza tecili kararının sanıkların geçmişleri göz önüne alınarak kullanılması gerektiğini belirtmişti.⁵⁹

⁵⁷ *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 1-2; *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 1; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 1-2; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 1.

⁵⁸ Türk Ceza Kanunu'nun 89. maddesinde, daha önce para cezasının dışında bir ceza almayan bir kişinin işlediği bir suçtan dolayı ağır para, geçici sürgün veya altı ay ve daha az hapis cezası alması halinde cezasının ertelenmesi imkânı getirilmiştir. bk. *Resmî Ceride*, No 320, s. 1079.

⁵⁹ *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 1, 4; *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 2; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 1-2.

İki avukatın ardından söz alan Necmeddin Sadık Bey, avukatlarının savunmayı tüm kanıtlarıyla mantıklı bir şekilde yaptıklarından bir ekleyeceğinin olmadığını söyleyerek, açıklamalarında şahsına ait bazı noktalara değineceğini belirtmişti. Bu çerçevede ilk olarak, aşkın kutsal ya da müstehcen bir davranış olup olmadığının Ceza Kanunu'nu ilgilendirmeyen felsefi ve edebi bir tartışma olduğunu öne sürmüştü. Necmeddin Sadık Bey'e göre bir genç kızın aşkı suç kabul edilse dahi bu yasal değil manevi ve ahlaki bir suçtu ve bu tür bir suçta hiçbir yasa cezalandırmazdı. Zira ilgili yazının müstehcen sayılması halinde, bütün zabıta olaylarının gazete sayfalarına geçmesini engellemek ve gazetecilerin o güne kadar beş altı defa mahkemeye neden çıkarılmadıklarını sorgulamak gerekecekti. Diğer taraftan, dava konusu olan karikatürün, savcılığın iddia ettiği üzere dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'deki az sayıda kadında da ahlaki bir çöküşe dikkat çektiği düşünülebilirdi. Ancak bu doğru olsa bile sadece bir düşünce şeklinde kalacak ve hiçbir hukuki yaptırımı gerektirmeyecekti. Hatta şaka niteliğindeki karikatürün dışında, kendisi açık ve ciddi bir makale yazarak bazı kişilerde ahlak ve namus fikirlerinin çökmekte olduğunu ifade etse dahi bunun dava konusu olması mümkün değildi. Bu tespite de ancak karşı bir eleştiriyi cevap verilebilirdi. Bu konuda son olarak, karikatür nedeniyle üzüntü duyulduğuna dair gazeteye tek bir açıklama gelmemesinden dolayı Türk kadınlarının günlerce üzüldükleri iddiasına katılmadığını ifade etmişti.⁶⁰

Savcılık iddianamesinin, hukuki bir metinden öte meslek ve onurlarına saldırıp onları aşağılayan bir içerikte olduğunu öne süren Necmeddin Sadık Bey, bu ağır suçlamaları başını eğip suskunlukla karşılayamayacağından en kutsal hak olan savunma hakkını kullanarak bir cevap verdiğini, ancak daha önce de ifade ettiği üzere bir aşağılama ve hakarete bulunmadığını söylemişti.⁶¹ Bu noktada kendisi, savunma hakkına verdiği önemi şu sözlerle net bir şekilde ortaya koymuştu:⁶²

“Yalnız makam-ı iddiaya her istediğini söylemek, her arzu ettiği şekilde maznunu [sanık] itham etmek hakkını veren ve fakat itham ettiği insanları müdafaadan mahrum bırakan böyle bir adalet telakkisi dünyanın bir yerinde yoktur. Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinde hiç yoktur ve olamaz.”

Aynı şekilde, savcılığın öne çıkardığı gaflet ve nefret kelimelerini de bir hakaret kastıyla değil kendisine yönelik haksız ithamlara karşı kullandığını dile getirmişti. Son olarak, ülkeye ve inkılabı fedakâr bir şekilde hizmet etmelerine karşın üç gündün bu yana katillerle aynı çatı altında kaldıklarını hatırlatıp, üzerlerine

⁶⁰ *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 2; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 2.

⁶¹ *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 2; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 2.

⁶² *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 4; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 2.

sürülmek istenen lekelerden kurtulmak için beraat talep etmişti. Diğer sanıkların söz almaya gerek duymamaları üzerine, bir sonraki oturumda karar açıklanmak üzere mahkemeye tamamlanmıştı.⁶³

Bu aşamada davaya yönelik çeşitli değerlendirmeler yapılmıştı. Bunlardan birinde, Akşam Gazetesi'nde yayımlanan karikatürde kadınlığın ancak ahlakını kaybederek yükseldiğinin vurgulandığı ve bunun savcılık tarafından halen süren bir dava konusu yapıldığı belirtilmişti. Bununla birlikte: “*Akşam’i neşrettikleri gündün beri kadınlığın terakkisine, gençliğin uyanmasına çalışsan bu kıymetli muharrir arkadaşların Türk kadınlığını hakir göreceklerini asla zannetmeyiz*” denilerek gazetecilere destek olunmuştu.⁶⁴ Bir başka yazıda ise, mizahi bir dil kullanılarak sanıkların hapsededeki davranışları ve ruh halleri aktarılmıştı.⁶⁵

Mahkemedeki savunmaların, gerek savcılığın sert tutumu gerekse Takrir-i Sükûn ortamı göz önüne alındığında oldukça gergin bir atmosfer içerisinde yapıldığını düşünmek mümkündür. Ancak savunmaların içeriği, hem avukatların hem de Necmeddin Sadık Bey’in özgür ve kararlı bir şekilde davrandıklarını ve savcılığın hareket tarzına karşı önemli eleştirilerde bulduklarını ortaya koymaktadır. Savunmalarda, müstehcen yayın yapma, Türk İnkılâbı'na karşıt harekette bulunma ve savcılığa hakaret etme ithamları reddedilerek hukuki açıdan bir suçun oluşmadığı ortaya konulmaya çalışılmış ve basın özgürlüğü teması bir kez daha dile getirilmiştir. Mahkemedeki dinleyicilerin dışında, gazeteler aracılığıyla toplumla da paylaşılan bu bütüncül savunmanın Türk basın tarihi açısından özel bir yeri olduğu açıktır.

Mahkûmiyet Kararının Açıklanması

Mahkemenin son oturumu olan 16 Mart'ta sanıklara yönelik karar açıklanmıştı. Bu aşamada bir yazı kaleme alarak davaya değinen Cumhuriyet gazetesi başyazarı Yunus Nadi Bey, Türk kadınlığına ve genel olarak da kadınlığa saygısızlığın çok yanlış bir davranış olduğunu ifade etmekle beraber, Akşam Gazetesi'ndeki aydın arkadaşların bilerek Türk kadınlığını küçük düşüreceklerine inanmadığını söylemişti. Türk kadınlığını aşağılama anlamına gelen karikatüre karşı tepki verilmiş ve kamuoyunun temsilcisi olan savcılık da haklı olarak bir dava açmıştı. Ancak kendisi, bu eylemin bilerek yapılmadığına yönelik bir karara hükmedileceği kanaatindeydi. Aslında bu konu, Akşam Gazetesi'nin karikatüre yönelik tepkiler üzerine yaptığı ve bir çeşit özür niteliği taşıyan açıklamasıyla çözümlenmişti. Bu açıdan sanıkların mahkemedeki savunmaları da bu açıklama yönünde olmalı ve asla Türk kadınlığını aşağılamak

⁶³ *Milliyet*, 16 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 16 Mart 1927, s. 2; *Vakit*, 16 Mart 1927, s. 2; *Akşam*, 17 Mart 1927, s. 2.

⁶⁴ *Karagöz*, Sene 20, No 1982, 16 Mart 1927, s. 3.

⁶⁵ Geri, “Ali Naci Beyle Mülakat”, *Papağan*, Yıl 3, No 211, 16 Mart 1927, s. 3.

gibi bir hedefin bulunmadığı söylenerek karikatür bir kaza olarak nitelendirilmeliydi. Ancak Akşam gazetesi sahipleri farklı bir savunma yaparak konuyu karmaşık bir hale dönüştürmüşlerdi. Yunus Nadi Bey gelinen noktada, Akşam gazetesi sahiplerine “*daba düriüst bir hareket*”, mahkeme heyetine ise “*duygulardan arınmış bir adalet*” tavsiye etmişti.⁶⁶

Ancak bu dava, Yunus Nadi Bey’in beklentilerinin aksine çeşitli cezalarla sonuca bağlanmıştı. 16 Mart günü mahkeme salonu bir önceki oturumda olduğu gibi tamamen dolmuştu ve kararın sabahleyin açıklanacağını düşünenler adliyeden ayrılmadan beklemişlerdi.⁶⁷ Salonun havasını yansıtan bir izlenimde: “*Halkta –sanki öz kardeşleri imiş gibi- bu mevkufl [tutuklu] muharrirlere karşı derin bir alaka*”nın olduğu kaydedilmişti.⁶⁸ Saat üçte sanık gazeteciler ve avukatları salona geldikten sonra başkanlığın yaptığı açıklama doğrultusunda zabıt kâtibi tarafından mahkeme kararı okunmuştu.⁶⁹

Kararda, davaya konu olan olaylar belirtilmiş ve öncelikle karikatürün altındaki “*diyorlar ki kadınlık yükseliyor!*” yazısı değerlendirilmişti. Buna göre kamuoyuna tercüman olan bir basın organının bu yazıyı seçmesiyle kadınlığın gerçek anlamda yükseldiğini göstermek isteyenlerin görüşleri zedelenmiş ve bu cümlenin sonuna konulan ünlem işaretiyle konu edilen durumun beğenilmediği ima edilmişti. Aynı şekilde karikatürde, kadınlığın ancak bazı erdemlerden fedakârlık ederek yükselebileceği ve bunun kabul edilemeyeceği mesajı verilmişti. Bu karikatürün Batı’daki bazı kadınları temsil ettiği ve Râtib Tahir Bey’in Avrupa’da bulunduğu sırada yapıldığı savunma olarak belirtilmişse de, karikatürün Türkiye’de yayımlanan ve içeriği itibarıyla sadece Türk kamuoyunun düşüncelerini yansıtan bir gazetede basılması bu savunmayı çürütmüştü. Bunun yanında, karikatür dünya kadınlığına mal edilse bile bu topluluk içerisinde Türk kadınlığının da yer alması yine savunmayı geçersiz kılmış ve karikatürün sadece Türk kadınlığını temsilen yapıldığı kanaatini doğurmuştu. Bu açıdan gazeteye yönelik herhangi bir tepki gelmemesi nedeniyle karikatürün Türk kadınlığında olumsuz bir etki yapmadığı savunması da geçersiz bulunmuştu. Zira böyle bir tepkinin gelmemesi ancak Türk kadınlığının ahlaki temizliğini gösterirdi ve millî bilince sahip her bireyin bu karikatürden üzüntü duymaması mümkün değildi. Nitekim bu karikatürün kamuoyunu ne denli ilgilendirdiği mahkeme heyetinin kanaatlerinin yanı sıra ailevi izlenimlerden de anlaşılıyordu. Tüm bunlardan dolayı, karikatürün irticai bir düşüncenin eseri olmayıp kamuoyu nezdinde ancak çirkin olarak kabul edilebileceği yönündeki savunma haklı bulunmamıştı.

⁶⁶ Yunus Nadi, “Matbuatın Hürriyeti”, *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 1.

⁶⁷ *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 1; *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 1; *Vakit*, 17 Mart 1927, s. 1.

⁶⁸ *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 1. Karar öncesinde, bir basın organında da o günün beraat günü olması temenni edilmişti. bk *Son Saat*, 17 Mart 1927, s. 1.

⁶⁹ *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 1; *Vakit*, 17 Mart 1927, s. 1.

Ayrıca karikatürün yayımlanmasında Necmeddin Sadık Bey'in ihmali olduğuna işaret edilerek, gazetenin kamuoyunu aydınlatmak için hazırladığı bir sütunda bu tür bir karikatüre yer verilmesi eleştirilmiş ve bu ihmal ve kayıtsızlığın da savunmanın reddedilmesinde rol oynadığı açıklanmıştı. Tüm bu nedenlerle, Akşam Gazetesi'nin 26 Şubat 1927 tarihli sayısında yayımlanan karikatürün tüm Türk kadınlığını hedef alarak bir saldırı niteliği taşıdığı ve kanuni tabirle müstehcen olduğu kanaatine varılmıştı. Aynı şekilde, gerek mahkeme sırasında Necmeddin Sadık Bey'in sözleriyle gerekse Akşam Gazetesi'ndeki yayımla, savcılığa karşı hem sözlü hem de yazılı olarak aşağılayıcı eylemde bulunduğu görüşüne varılmıştı. Bu konuda Necmeddin Sadık Bey'in, iddianamenin çok ağır olması nedeniyle savunmasında bu tür ifadeler kullandığı görüşü haklı bulunmamış ve gazetede açıklamanın mahkeme sürecini vermektan ibaret olduğu fikri de geçersiz görülmüştü. Belma Suad olayında ise, kamuoyunu ilgilendiren bir çirkinlik bulunmadığı görüşüne varıldığından sanıkların beraatlarına hükmedilmişti.⁷⁰

Bu şekilde sanıkların iki olaydaki suçluluğu kabul edildikten sonra ceza maddelerine geçilmişti. Buna göre savcılık hakaret konusunda Türk Ceza Kanunu'nun 482. maddesinin özel fıkrasını talep etse de, ilgili madde yaşanan durumu tam anlamıyla karşılamadığından bu talep reddedilmişti. Bunun yerine, Necmeddin Sadık Bey'in sözlü olarak gerçekleştirdiği hakareten dolayı Türk Ceza Kanunu'nun 266. maddesinin üçüncü bendi⁷¹ gereğince üç ay hapsine karar verilmişti. Bunun yanı sıra yazılı olarak gerçekleştirilen hakareten dolayı ilgili maddeye göre üç ay ve balon karikatüründen dolayı 426. maddeye göre bir ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Ancak aynı kanunun 69. maddesi gereğince, son iki cezanın yarısı olan iki ay ana cezaya eklendiğinden toplam hapis cezası beş ay olarak belirlenmişti. Ayrıca karikatür nedeniyle 15, sözlü hakareten dolayı 100 ve yazılı hakareten dolayı da 100 olmak üzere toplam 215 lira para cezasına çarptırılmıştı. Diğer sanıklar Senih Muammer, Kâzım Şinasi ve Ali Naci Beyler yazılı hakaret eyleminden dolayı Türk Ceza Kanunu'nun 266. maddesinin üçüncü bendi ve Matbuat Kanunu'nun 11. maddesine⁷² göre üç ay ve karikatür nedeniyle yine Türk Ceza Kanunu'nun 426. maddesi uyarınca bir ay hapis

⁷⁰ *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 2; *Vakit*, 17 Mart 1927, s. 4; *Akşam*, 18 Mart 1927, s. 1-2.

⁷¹ Türk Ceza Kanunu'nun 266. maddesi, bir kişinin, resmî sıfatı bulunan bir memurun huzurunda ve yaptığı görevden dolayı başka bir kişiye yazılı olarak ya da fiilen saldırı yapması ve hakaret etmesi durumunda alacağı cezaı belirlemiştir. Maddenin üçüncü bendinde, mahkeme üyelerine yapılacak hakaret ve saldırıda verilecek ceza ortaya konulmuştur. bk *Resmî Ceride*, Sene 4, No 320, 13 Mart 1926, s. 1100-1101.

⁷² Matbuat Kanunu'nun 11. maddesi, düzenli bir şekilde yayımlanan gazete ve dergilerdeki içerikten dolayı ortaya çıkacak cezalandırma sorumluluğunun nasıl olacağını belirlemektedir. bk *Düstur*, İkinci Tertip, Cilt 1, 10 Temmuz 1324-29 Teşrin-i evvel 1325, s. 398.

cezasına çarptırılmışlardı. Ancak onların bu cezası da, 69. madde gereğince son alınan cezanın yarısı oranında düzenlenerek toplamda üç buçuk ay olarak belirlenmişti. Bunun dışında, balon karikatüründen dolayı 15 ve yazılı hakaret sebebiyle 100 olmak üzere toplamda 115'er lira para cezasını ödemelerine karar verilmişti. Râtib Tahir Bey ise 426. madde kapsamında bir buçuk ay süreyle hapis ve 20 lira para cezasına çarptırılmıştı. Oy birliğiyle alınan mahkeme kararının temyiz yolu açıldı.⁷³

Ceza maddelerinin okunmasından sonra avukatlar, mahkeme başkanını makamında ziyaret ederek hem tutuklama hem de mahkûmiyet kararına karşı temyiz dilekçesini sunmuşlar ve kefaletle tahliye talebinde bulunacaklarını açıklamışlardı.⁷⁴ Kararın ardından yapılan değerlendirmelerde, sanıkların beraat etmeyi beklemelerinden dolayı üzüntü duydukları aktarılmakla birlikte, kararı saygılı ve soğukkanlı bir şekilde karşıladıkları da belirtilmişti.⁷⁵ Cezaların açıklanmasını takiben, Necmeddin Sadık, Kâzım Şinasi, Ali Naci ve Senih Muammer Beyler hapisaneye dönerlerken, tutuksuz yargılanan Râtib Tahir Bey mahkeme salonundan ayrılmış ve hapisanede tutuklu gazetecileri birçok tanıdığı ziyaret etmişti.⁷⁶ Kısa bir süre sonra da, avukatlar aracılığıyla yapılan kefaletle tahliye talebi Birinci Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilmiş ve gazeteciler tahliye edilmişlerdi. Kefalet bedeli Necmeddin Sadık Bey için 1000, diğerleri için 650'er lira olarak belirlenmiş ve bu paraların ödenmesiyle 19 Mart akşamüstü tahliye gerçekleşmişti.⁷⁷ Necmeddin Sadık Bey, serbest kalmasının ardından hapisanede izlenimlerini siyasi içerik taşımadan aktaran bir yazı kaleme almıştı. Bu çerçevede hapisanede en önemli durumu beklemek olarak açıklamış, hapisane binasıyla çalışanlardan olumlu bir şekilde söz etmiş, mahkûmların durumlarına dair bilgiler vermiş ve içerideki herkesin özgürlük duygusuyla dolu olduğuna dikkat çekmişti.⁷⁸ Tüm bu gelişmeleri mizahi bir dille ele alan bir yazıda ise, sanıkların “*bir balon yüzünden*” aylarca hapse mahkûm olmalarından dolayı “*balon*” kelimesinin basın açısından bir çeşit “*umacı*” haline dönüştüğü kaydedilmişti. Basın organları bazen heyecan yaratıp satışı artırabilmek için gerçekliği bulunmayan olaylar ortaya atabiliyorlardı. Buna özel bir tabirle “*balon uçurmak*” adı veriliyordu. Ancak son yaşanan gelişmeden dolayı

⁷³ *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 2; *Vakût*, 17 Mart 1927, s. 4; *Hâkimiyet-i Millîye*, 17 Mart 1927, s. 1, 3; *Akşam*, 18 Mart 1927, s. 2.

⁷⁴ *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 2.

⁷⁵ *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 1; *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 4.

⁷⁶ *Milliyet*, 17 Mart 1927, s. 4; *Cumhuriyet*, 17 Mart 1927, s. 2.

⁷⁷ *Vakût*, 20 Mart 1927, s. 1; *Cumhuriyet*, 20 Mart 1927, s. 1; *Milliyet*, 20 Mart 1927, s. 1, 4. *Milliyet* Gazetesinde, tahliye kararıyla birlikte gazetecilerin tutukluluklarının sona ermesi memnuniyet verici bir gelişme olarak kaydedilmişti.

⁷⁸ Necmeddin Sadık, “Tevkifhanede”, *Akşam*, 21 Mart 1927, s. 1.

bunun tehlikeli olabileceğini gören gazetelerin çok gerekli hallerde balon yerine “uçurtma uçurmağa” karar verdikleri haber alınmıştı.⁷⁹

Mahkeme Kararının Bozularak Tecil Edilmesi

Mahkemenin verdiği mahkûmiyet kararı kısa bir süre sonra önce bozulmuş ardından davanın yeniden görülmesiyle tecil edilmişti. Bu süreçte göze çarpan önemli bir gelişme, kararın ardından gazete sahiplerinden Necmeddin Sadık ve Ali Naci Beylerin Ankara’ya giderek Adliye Vekili Mahmud Esad [Bozkurt] Bey ve Başvekil İsmet Paşa tarafından ayrı ayrı kabul edilmeleri ve kendilerine “iltifat” edilmesiydi.⁸⁰ Gazetecilere ve dolayısıyla Akşam gazetesine yönelik bir itibar göstergesi olarak değerlendirilebilecek bu gelişmeden sonra mayıs ayı başlarında Temyiz Mahkemesi kararı bozarak dosyayı mahkemeye iade etmişti. Bozmanın gerekçesi, Ceza Mahkemesi’nin verdiği kararda tecil konusunun gerekli olup olmadığına dair hiçbir ifade bulunmamasıydı. Bu gelişme üzerine davanın 16 Mayıs 1927’de tekrar görülmesine karar verilmişti.⁸¹

16 Mayıs’ta tekrar görülen davada, önce Temyiz Mahkemesi’nin bozma gerekçesi okunmuş, ardından savcılık makamı adına söz alan Bahaddin Bey ceza teciline yönelik Türk Ceza Kanunu’nun 89. maddesindeki takdir yetkisinin doğrudan doğruya mahkeme heyetine ait olduğunu söylemiş ve bu açıdan tecile yönelik kendilerinden herhangi bir talebin gelemeyeceğini ifade etmişti. Bununla birlikte savcılık makamı, bir talep değil bir görüş olarak bu olayda tecilin gerekli bulunmadığı kanısındaydı. Nitekim daha önce alınan kararda, mahkeme heyeti bir tecile gerek görseydi bu yöndeki düşüncesini belirtebilirdi. Ancak bu yönde bir ifadesi bulunmadığından, açık bir şekilde olmasa da ceza teciline gerek bulunmadığı görüşünü ortaya koymuştu. Bu nedenle, önceki kararından kısa bir süre sonra bunu değiştirmesi uygun düşmeyecekti. Diğer taraftan, işlenen suç verilen cezalara göre oldukça ağır bulan Temyiz Mahkemesi bu cezaları temyize götürmediği için savcılığı uyarıyordu. Dolayısıyla savcılık kararı temyiz etmiş olsaydı, cezalar daha ağırlaşarak Necmeddin Sadık Bey’in hapis cezası dokuz diğerlerinin yedişer aya çıkacak ve bu durumda tecil de söz konusu olmayacaktı.⁸²

⁷⁹ *Papağan*, Yıl 3, No 212, 23 Mart 1927, s. 1. Aynı yazıya göre Akşam Gazetesi’nin yeni yazı işleri müdürü Abidin Daver Bey, “*maslûbun [asılarak öldürülmüş] evinde ipten bahsedilmez!*” ilkesini dikkate alarak hiçbir şekilde “balon” kelimesinin kullanılmaması gereğini yazı işlerine bildirmişti.

⁸⁰ *Cumhuriyet*, 28 Mart 1927, s. 2.

⁸¹ *Vakit*, 11 Mayıs 1927, s. 3; *Akşam*, 12 Mayıs 1927, s. 2; *Milliyet*, 12 Mayıs 1927, s. 3; *Hâkimiyet-i Milliye*, 12 Mayıs 1927, s. 2.

⁸² *Vakit*, 17 Mayıs 1927, s. 3; *İkdam*, 17 Mayıs 1927, s. 2; *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1927, s. 3; *Akşam*, 18 Mayıs 1927, s. 2.

Avukat Sadi Rıza Bey ise, tecile karşı öne sürülen görüşü anlayamadığını ve bunu tamamen gereksiz bulduğunu söylemişti. Darülfünun'da hocalık yapan ve inkılaba hizmetleri dokunan Necmeddin Sadık Bey ve arkadaşlarının cezalarının tecil edileceğinden emin olduğunu dile getiren avukata göre bu haktan müvekkillerinin yararlanmaması düşünülemezdi. Kendisi bu fikrini: “*Bu hak, yankesici Petrolara, hırsız Ahmedlere mi verilecektir?*” sorusuyla ortaya koymuştu.⁸³ Diğer savunma avukatı Cemaleddin Fazıl Bey'in de Sadi Rıza Bey'i destekleyen sözlerini takiben duruşma sona ermiş ve avukatlara beklmeleri söylenmişti. Yarım saatlik bir görüşmenin ardından verilen karar zabıt kâtabi tarafından okunmuştu. Burada eski mahkûmiyet kararı ayrıntılı bir şekilde tekrar edildikten sonra, Türk Ceza Kanunu'nun 89. maddesinin dikkate alınarak, savcılığın tecilin olmaması gerektiği yönündeki görüşünün kabul edilmediği belirtilmişti. Bu çerçevede sanıkların daha önce mahkûmiyetlerinin bulunmadığı, kendilerine verilen cezaların ağır para cezası, geçici sürgün veya altı ayı geçen bir hapis cezası olmadığı anlaşıldığından gazetecilerin sabıkaları ve ahlaki eğilimleri dikkate alınmış ve ceza ertelemesinin bu kişileri ileride bir suç işlemekten alıkoyacağı kanaatine varılmıştı. Bu nedenle cezalarının teciline temyiz yolu açık olmak üzere oy birliğiyle karar verilmişti.⁸⁴ Bu karar, Necmeddin Sadık Bey açısından ayrı bir öneme sahipti. Zira kendisi, birkaç ay sonra yapılan 1927 Seçimlerinde Sivas milletvekili seçilerek Üçüncü Dönem TBMM'ye katılmıştı.⁸⁵ Bu önemli gelişmenin, Necmeddin Sadık Bey'e ve dolayısıyla Akşam gazetesine verilen değeri gösterdiğini ve böylece bir anlamda gerek onun gerekse gazetenin saygınlığının iade edildiğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Millî Mücadele'nin yanı sıra Cumhuriyet modernleşmesini de desteklemesi nedeniyle Türk basınında önemli bir konumu olan Akşam gazetesi, 1927 yılı içerisinde, kamuoyunun da giderek artan ilgisiyle karşılanan üç davaya konu olmuştur. Gazeteye yönelik davalardan ilki, intihar eden genç bir kız hakkında gizli bir aşk iddiasını gündeme getiren yazının müstehcen bulunması üzerine

⁸³ *Vakit*, 17 Mayıs 1927, s. 3; *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1927, s. 3; *Akşam*, 18 Mayıs 1927, s. 2.

⁸⁴ *Vakit*, 17 Mayıs 1927, s. 3; *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1927, s. 3; *Milliyet*, 17 Mayıs 1927, s. 2; *İkdam*, 17 Mayıs 1927, s. 2; *Akşam*, 18 Mayıs 1927, s. 2. Necmeddin Sadık Bey'in vefatı üzerine kaleme alınan bir yazıda, kısaca karikatür davasına da değinilmiş ve gazetecinin mahkemedeki başarılı savunmasının beraat kararına yol açtığı ifade edilmişti. Ancak görüldüğü üzere, ilk aşamada verilen mahkûmiyet kararı daha sonra ceza teciline dönüştürülmüştü. Bu yazı için bk., Mustafa Ragıp Esatlı, “Akşam'ın ufkunda sönen bir güneş!”, *Akşam*, 2 Ekim 1953, s. 5; Şentürk, *age.*, s. 13.

⁸⁵ 1927 Seçimlerine, 30 Temmuz-5 Ağustos 1927 tarihleri arasında yapılan ikinci seçmenlerin seçimiyle başlanmış, 2 Eylül 1927'de de Üçüncü Dönem seçimlerine geçilmişti. Bu konuda bk., Cemal Avcı, III. *Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, s. 21-36; İhsan Güneş, *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 227-309.

açılırken, ikinci davanın nedeni, gazetenin ilk sayfasında çıkan ve Türk kadınlığına hakaret içerdiği öne sürülen karikatür olmuştur. Üçüncü ve son dava ise mahkeme aşamasında savcılık makamına söz ve yazıyla hakaret edildiği iddiasıyla gündeme gelmiştir. Bu davalarda, gazete sahipleri Necmeddin Sadık, Ali Naci ve Kâzım Şinasi Beylerin dışında sorumlu müdür Senih Muammer ve karikatürist Râtib Tahir Beyler yargılanmışlardır. Açılan son davayla birlikte Râtib Tahir Bey dışındaki gazetecilerin tutuklanmasına karar verilmiş ve bu üç dava birleştirilerek yargılama devam etmiştir. Savcılık iddianamesinde, intihar olayı üzerine yapılan yayın kişilik haklarına aykırı ve müstehcen bulunurken, savcılık makamına hakaret nedeniyle de kamu otoritesinin zedelendiği ifade edilmiştir. Asıl odaklanılan nokta ise karikatür olmuş ve buradaki imaların Türk kadınlığına bir hakaret oluşturmasının yanında Türk İnkılabı karşıtlarına fırsat verecek bir gericilik unsuru olduğu kaydedilmiştir. Bu çerçevede karikatürün yaratabileceği etki Derviş Vahdeti zihniyetiyle karşılaştırılmıştır. Dolayısıyla davanın seyri, siyasi atmosferin ve bir ihtimal toplumdaki inkılap karşıtlarına mesaj verme amacının da etkisiyle siyasi bir zemine çekilmiştir. Bununla birlikte savcılık, gazetenin kapatılması yoluyla sesini tamamen kısmayı düşünmemiştir.

Savcılığın ağır iddialarına karşılık, başta Necmeddin Sadık Bey olmak üzere sanık gazeteciler ve avukatlar tarafından hukuki kanıtlarla birlikte güçlü bir biçimde basın özgürlüğü temasını içeren kapsamlı bir savunma gerçekleştirilmiştir. Dava aşamasında göze çarpan bir nokta da oturumların giderek artan bir izleyici kitlesi tarafından takip edilmesidir. Bunun gerisinde, intihar olayı ve karikatür konusunun kamuoyunda yarattığı ilgiyle birlikte gazetenin ilerici kimliğinin, gazetecilerin tutuklanmasının ve iddianamedeki sert ifadelerin rol oynadığı açıktır. Bu süreçte İstanbul basını, oturumları ayrıntılı bir şekilde okuyucularla paylaşırken, sınırlı sayıdaki yorumda özellikle karikatür konusunda bir hata yapıldığı öne sürülse de, Akşam Gazetesi'nin ilerici kimliğine işaret edilerek Türk kadınlığına yönelik bir hakaret kastının olamayacağı belirtilmiştir. Bu açıdan basın, öncelikle toplumun haber alma hakkı kapsamında olayları geniş bir şekilde okuyucularına aktarmış ve gazeteye dolaylı bir destek vermiştir.

Mahkeme sonucunda sanıklar, intihar olayındaki yazıdan beraat etmelerine karşın karikatür ve savcılık makamına hakaret konularından suçlu bulunarak çeşitli hapis ve para cezalarına çarptırılmışlardır. Bundan sonraki aşamada karar avukatlar tarafından temyiz edilmiş ve kefaletle tahliye talebi kabul edilerek tutuklu sanıklar tahliye edilmişlerdir. Tahliyenin ardından, gazete sahiplerinden Necmeddin Sadık ve Ali Naci Beyler Ankara'ya giderek Adliye Vekili Mahmud Esad Bey ve Başvekil İsmet Paşa tarafından ayrı ayrı kabul edilip saygı görürlerken, temyiz talebi de kısa süre içerisinde sonuçlandırılmış ve tecil konusuna yönelik bir ifade bulunmadığı gerekçesiyle mahkemenin kararı

bozulmuştur. Bunun üzerine tekrar görülen dava sonucunda, mahkeme heyetinin cezaların teciline oy birliğiyle karar vermesiyle, Türk basın tarihine geçen Akşam gazetesi davası sona ermiştir. Necmeddin Sadık Bey, bu kararın ardından gerçekleştirilen 1927 Seçimlerinde Sivas milletvekili seçilerek Üçüncü Dönem TBMM'ye girmiş ve böylece bir anlamda hem onun hem de Akşam Gazetesi'nin saygınlığı iade edilmiştir.

Kaynaklar

Resmî Yayınlar

(2010) *TBMM Albümü-1920-2010* Cilt 1-1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No 1, 2. Basım, Ankara.

Düstur

Resmî Ceride

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

Süreli Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Hâkimiyet-i Milliye

Hayat

İkdam

Karagöz

Milliyet

Papağan

Son Saat

Vakit

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Ali Naci Karacan Hayatı ve Başyazıları (t.y.) Milliyet Yayınları 4.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III (1997) Cilt II (1906-1938), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II (2012) Atatürk Araştırma Merkezi, 9. Basım, Ankara.

Türk Parlamento Tarihi-TBMM-II. Dönem 1923-1927 (1995) Cilt II, Haz. Kâzım ÖZTÜRK, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No 1, Ankara.

ACABEY Mehmet Beşir (2013) Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı, *E-Journal of Yasar University*, Cilt 8, Özel Sayı (Armağan), Ekim, s. 1-54.

- ALİM BARAN Tülay (1999) İstanbul Basınında Cumhuriyetin İlanına Tepkiler ve Yorumlar, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 44, Temmuz, s. 627-643.
- AVCI Cemal (2000) *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- AYBARS Ergün (1998) *İstiklal Mahkemeleri*, Milliyet Yayınları, 2. Basım, İstanbul.
- BENGİ Hilmi (2016) İstiklâl Mahkemelerinde Yargılanan Gazeteciler, *İstiklâl Mahkemeleri Sempozyumu*, Yayına Haz. Aynur Yavuz Akengin, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 345-407.
- DEMİREL Yurdal (2016) Şark İstiklâl Mahkemesinde Görülen Bir Dava: 'Gazeteciler Davası', *İstiklâl Mahkemeleri Sempozyumu*, Yayına Haz. Aynur Yavuz Akengin, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 299-343.
- DUVERGER Maurice (1986) *Siyasi Partiler*, Çev. Ergun Özbudun, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, Ankara.
- GÜNEŞ İhsan (2017) *Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İSKİT Server (1943) *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınlarından 2.
- KAPANİ Münci (1997) *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 9. Basım, Ankara.
- KAVAKLI Nurhan (2005) *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- KIŞLALI Ahmet Taner (2000) *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi, 8. Basım, Ankara.
- KİLİ Suna - GÖZÜBÜYÜK A. Şeref (1985) *Türk Anayasa Metinleri-Senedi İttifaktan Günümüze*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KOLOĞLU Orhan (1993) Akşam, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, s. 167.
- (1985) Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 68-93.
- KORKMAZ Ender (2011) Mondros Mütarekesi Döneminde Sansür, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Yıl 10, Sayı 19-20, s. 29-55.
- KORKMAZ Fahrettin (2005) *Tarihsel Süreçte Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No 951, Ankara.
- MAZICI Nurşen (1996) 1930'a kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt V, Sayı 18, s. 131-154.
- ORAL Fuat Süreyya (t.y.) *Cumhuriyet Basın Tarihi 1923-1973*, Ankara.

- ÖZBEY Mustafa – BAYKAL Hülya – BAYKAL Tan (2016) *Basın Yönetiminde Sansür-Mütareke Dönemi Basını*, Minel Yayın, Ankara.
- ÖZBUDUN Ergun (1977) *Siyasal Partiler*, , Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları No 409, 2. Basım, Ankara.
- ÖZEK Çetin (1978) *Türk Basın Hukuku*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul.
- ÖZKAYA Yücel (1993) Türk Basınında Cumhuriyetin İlanının Öncesi ve Sonrası, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt III, Sayı 11, s. 279-310.
- ÖZKORKUT Nevin Ünal (2002) Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Sayı 3, s. 65-84.
- ŞAPOLYO Enver Behnan (1971) *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönü İle Basın*, Güven Matbaası.
- ŞENTÜRK Ayşegül (2011) *Necmettin Sadık Sadak Gazeteci ve Siyasi Kimliği (1890-1953)*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta.
- TOPRAK Zafer (2004) Türkiye'de 'Sol Faşizm' Ya da Otoriter Modernizm 1923-1946, *Toplum ve Bilim*, Sayı 100, (Bahar), s. 84-99.
- (2014) *Türkiye'de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- (2017) *Türkiye'de Yeni Hayat, İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul.
- TUNAYA Tarık Zafer (1980) *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, 4. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul.
- (1995) *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, , Arba Yayınları, 2. Basım, İstanbul.
- TURAN Murat (2017) *CHP Yönetiminin Dünya Partileriyle İlişkileri –Yaklaşım, Yöntem ve Tercihler- (1923-1950)*, Libra Kitap, İstanbul.
- YILMAZ Mustafa-Yasemin Doğaner (2007) *Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923-1973)*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Ansiklopedi

AnaBritannica

Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler/İsimler/Eserler/Terimler